

Výroba papírových platidel byla založena od 18. století v technickém slova smyslu na využívání všech tiskařských technik, které se v této oblasti postupně vyvíjely. Nejstarší papírové platební prostředky byly zhotovovány metodou knihtisku a měditisku, od konce 18. století přistupovala i litografie, na počátku 19. století pak ocelotisk (1820) a v jeho druhé polovině hlubotisk (1865) a konečně na jeho konci i ofset (1890). Vzhledem k tomu, že z hlediska reprodukce a tisku bankovek (i státovek) je rozhodujícím činitelem ochrana před paděláním, využívá se stále výrazněji kombinace různých tiskových technik, zvláštního druhu papíru i následné chemické ochrany kresby. Jsou tedy papírové peníze výsledným produktem tzv. bankovkové grafiky, která na rozdíl od autotypických sítí fotomechanické reprodukce pracuje na základě uměleckého návrhu na dekoru, písmu a podtiscích pomocí individuálně vedených čar a linií (rytina, giloš, rastr, kárování, podtisk) do hlubotiskové formy. Ta se pak buď galvanoplastiky, nebo tzv. transferem rozmnožuje na takový počet exemplářů, který odpovídá – po sestavení desky – tiskovému archu. Bankovkový papír, obsahující ochranná barevná vlákna, popřípadě i tzv. konfety, event. i bankovkový ochranný proužek, má vysokou kvalitu a odolnost. Pro každý typ i sérii bývá často vyráběn zvlášť, zpravidla v síle 0,08 – 0,11 mm. Je opatřen buď průběžným, nebo lokalizovaným vodotiskem. Tisk bankovek začíná podtiskem a po něm následuje hlavní tisk. Číslování se provádí buď už při podtisku, nebo až při hlavním tisku. Potištěné archy jsou po kontrole jakosti tisku rozřezávány a připraveny dnes zpravidla po 500 až 1000 kusech v balíčcích k expedici pro emisní banku.

4) Při vymezení pojmu měna (viz výše) je třeba věnovat pozornost nejprve jejímu užšímu významu, tj. mincovní a měnové jednotce.

A. *Mincovní a měnové jednotky* (mincovní metrologie): Evropské mincovnictví raného středověku navazovalo na antickou tradici a přejímalo i řadu prvků metrologického systému antiky. Od

Merovejců až do konce 8. století tvořila základ tehdejší měny tzv. římská libra o 12 uncích (327,12 g), z níž bylo raženo 252 – 264 stříbrných mincí – denárů. V letech 781 – 794 byla nahrazena tzv. karolínskou librou o 126 uncích (436,16 g), která se stala mincovní jednotkou. Bylo z ní raženo 252 denárů. Měnovou jednotku však představovala táž libra, redukována o jednu unci, tj. libra o 15 uncích (cca 409 g), která představovala počet 240 skutečně ražených denárů.

Početní libra byla pak členěna dvojím způsobem, buď na 8 tzv. dlouhých solidů (solidus longus) po 30 denárech, nebo na 20 tzv. krátkých solidů (solidus brevis) po 12 denárech. Systém římské i karolínské libry v Evropě se postupně stával překážkou mohutnějšího severského obchodu, který vyžadoval unifikované měřítko cen. Východiskem se stala severská marka (= hřivna), která tvořila téměř ideální kompromis mezi oběma dosud užívanými mincovními a měnovými jednotkami. Svou hmotností cca 218,08 gramu byla jednak polovinou karolínské libry, jednak dvěma třetinami libry římské. Redukcí mincovní jednotky nebylo však snižováno mincovní číslo, které zůstalo přibližně na staré úrovni 240 denárů s tradičními početními díly – solidy.

Nová mincovní jednotka se velmi rychle rozšiřovala po evropském kontinentu z prostředí, ve kterém na přelomu 10. a 11. století vznikla, tj. z dolního Porýní a pobřeží Severního moře. Proces difúze marky (hřivny) v průběhu 11. století znamenal však současně i různé místní úpravy velikosti této mincovní jednotky, což vyžaduje speciální studium.

V Čechách se postupně začala prosazovat marka (= hřivna) už od počátku 11. století a za Břetislava I. vystřídala definitivně dotud v Čechách platnou mincovní jednotku – karolínskou libru. Sporná je dosud hmotnost této původní české hřivny. Podle novějších výzkumů představovala česká hřivna hodnotu asi 210 g a v této podobě byla užívána až do druhé poloviny 13. století. Metrologický vývoj na Moravě se v průběhu 13. století zřejmě diferencoval. V 60. letech 13. století byla na Moravě zavedena – v souvislosti s úpravou ra-

kouské mince za Přemysla Otakara II. – těžší hřivna, která se přibližovala hodnotě 280 g. To umožnilo převoditelnost moravských ražeb jak k minci rakouské, tak také k české. Reformou Přemysla Otakara II. z roku 1266 došlo k proměně mincovní jednotky i v Čechách (pražská hřivna) a od té doby vážila hřivna 253,17 g. V takové podobě se také stala od roku 1300 mincovní jednotkou pražského groše. Byla užívána po celou dobu samostatné české ražby až do třetí dekády 17. století. V roce 1624 došlo k první fázi unifikace české měny s měnou rakouskou a to na bázi stejné mincovní jednotky – vídeňské hřivny (280 g). Tím se vytvořily předpoklady k celostátnímu sjednocení diferencovaných měnových soustav uvnitř habsburské monarchie v roce 1659 (mimo nejnižších nominálů a uherského dukátu) a odtud pak vedla přímá cesta i k formální (vzhledové) unifikaci v roce 1712. Ta se týkala všech ražených stříbrných nominálů.



61) Keltský statér; typ Niké, 2. století př. Kr., Au, líc a rub.

Postup sjednocování plnohodnotných kovových platidel však přinášel řadu ekonomicky protikladných rysů. Jejich příčinou byla jed-

nak sama nedůsledná unifikace, jednak latentní problémy oběhu plnohodnotných mincí uvnitř státu i mimo jeho území při zvyšující se potřebě drobných nominálů v rámci vnitřních trhů a konečně soustavné pronikání nekvalitní mince ze zahraničí. Cenou za zachování relativně stabilní jakosti tolarového nominálu byla však soustavná inflace drobné mince, vrcholící roku 1659 a ukončená roku 1693 (tzv. druhá kalada – přiznání 25= státního úpadku) dočasnou stabilizací (do roku 1748) na základě emise méně hodnotné drobné mince. Tehdy byly vytvořeny jak reálné předpoklady k vyrovnání habsburského mincovnictví s tradiční říšskou zlatníkovou soustavou (1 tolar = 120 kr.), tak i perspektivní možnosti propojení vídeňské hřivny s hřivnou kolínskou (233,8 g), a to na principu hrubé tolarové mince. Tak se ve skutečnosti empiricky připravovalo nejen konečné oddělení zahraničního a vnitrostátního oběhu kovových peněz (1750 až 1753), ale také podmínky k zavedení kreditních platidel ve vnitřním oběhu. Po zrušení konvenční měny a zavedení zlatkové (též rakouské) měny roku 1857 se stala základní mincovní jednotkou tzv. celní libra o hmotnosti 500 g a tu pak vystřídala roku 1892 po zavedení korunové měny decimální soustava, tj. 1 kg, jako mincovní jednotka ražby zlatých i stříbrných mincí.

B. *Vývoj měny*: Periodizace české a československé soustavy platebních prostředků vychází z rozlišení a posloupnosti jednotlivých měnových systémů, určených vedoucím nominálem. Zásadně rozeznáváme 1. měnu denárovou a brakteátovou, 2. měnu grošovou, 3. měnu tolarovou, 4. měnu konvenční, 5. měnu zlatkovou (rakouskou) a 6. měnu korunou.

Úvodem je třeba poznamenat, že na českém a slovenském území před příchodem Slovanů razili minci Keltové ve 2. – 1. století př. Kr. a v 1. – 5. století sem pronikaly ražby římské. Po příchodu Slovanů (5. – 6. století) se na našem území objevily i byzantské mince. První státní útvar západních Slovanů – Říše velkomoravská – vlastní platidla monetární povahy nevytvořil. Na jeho území se objevily v 9. století jednak zlaté byzantské solidy, stříbrné denáry severoital-